

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ДС/СС 05/4-02 бр. 463/1-ХП/21 04.04.2013. године	
--	--

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој IV редовној седници, 04.04.2013. године – на основу чл. 221. став 1. алинеја 14. и члана 266. Статута Факултета, прихватило Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: ЈУГОСЛОВЕНСКО-АМЕРИЧКИ ЕКОНОМСКИ ОДНОСИ (1954-1968), докторанда Милана Игрутиновића.

За ментора је одређен проф. др Љубодраг Димић.

<u>Доставити:</u> 1x Универзитету у Београду 1x Стручном сараднику за докторске дисертације 1x Шефу Одсека за правне послове 1x Архиви	ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА Проф. др Милош Арсенијевић
--	---

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ Веће научних области друштвено-хуманистичких наука _____ (Назив већа научних области коме се захтев упућује)
04/1-2 бр. 6/2306	
(број захтева)	
4.04.2013.	
(датум)	

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Југословенско-амерички економски односи (1954-1968)

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ историја

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Милан (Јовица) Игрутиновић

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо образовање: Филозофски у Београду

Година дипломирања: 2007.

Назив магистарске тезе кандидата: _____

Назив факултета на коме је мастер рад одбрањена: _____

Година одбране магистарског рада:

Обавештавамо вас да је Наставно-научно веће

на седници одржаној 4.04.2013.

размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА
	<u>Проф. др Милош Арсенијевић</u>

Додатак уз образац 1.

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ

за кандидата Милан Игрутиновић

Име и презиме ментора: Љубодраг Димић

Звање: редовни професор

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. Напукли монолит. Југославија и свет 1942-1948, Београд 2012, 714 (коаутор А. Животић).
2. Југословенско-совјетски односи 1945-1956, Збирка докумената, Београд 2010, 1005 (приређивачи Љ. Димић, Ћ. Борозан, М. Милошевић...).
3. U potrazi za alternativom, Isečak iz spoljne politike Jugoslavije 1953-1956, Dijalog povjesničara-istoričara, br.9, Zagreb 2005, 397-416.
4. Istorioграфски putokazi. Istorioграфско наслеђе о спољној политици Југославије у Хладном рату, Спољна политика Југославије 1950-1961, Zbornik radova, Beograd 2008, 25-46.
5. Historiography and the Cold War in Yugoslavia. From Ideology to Science, Cold War History, vol. 8, issue 2, 2008 (London), 285-297.

Заокружити одговарајућу опцију (А, Б, В или Г):

А) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији техничко-технолошких, природно-математичких и медицинских наука ментор треба да има најмање три рада са SCI, SSCI, AHCI или SCIE листе, као и Math-Net.Ru листе.

Б) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији друштвено-хуманистичких наука ментор треба да има најмање три рада са релевантне листе научних часописа (Релевантна листа научних часописа обухвата SCI, SSCI, AHCI и SCIE листе, као и ERIH листу, листу часописа које је Министарство за науку класификовало као M24 и додатну листу часописа коју ће, на предлог универзитета, донети Национални савет за високо образовање. Посебно се

вреднују и монографије које Министарство науке класификује као M11, M12, M13, M14, M41 и M51.)

В) У случају израде докторске дисертације према ранијим прописима за кандидате који су стекли академски назив магистра наука ментор треба да има пет радова (референци) које га, по оцени Већа научних области, квалификују за ментора односне дисертације.

Г) У случају да у ужој научној области нема квалификованих наставника, приложити одлуку Већа докторских студија о именовању редовног професора за ментора.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Датум _____

М.П.

проф. др Милош Арсенијевић

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ ТЕМЕ

***Југословенско – амерички економски односи
(1954 – 1968)***

Предмет и циљ истраживања:

Предмет истраживања дисертације су укупни економски односи између Југославије и Сједињених Америчких Држава у периоду између 1954. и 1968. године. Дисертација почива на разумевању да су специфичност међународног положаја Југославије и основе њеног привредног уређења имали посебну тежину у економским односима са једном од две светске суперсиле, и као повратна веза, да је та суперсила увиђала југословенску специфичност на аутономан и себи својствен начин. Такав развој је допринео, за општи хладноратовски контекст, донекле неортодоксном односу између капиталистичке и социјалистичке земље, нијансирајући привидно црно – белу блоковску поделу интересних сфера.

Дужни смо појаснити особеност временског оквира који се предлаже. Природа економских и политичких односа две земље који су нужно комплексни нам омогућава да ове две године, 1954. и 1968, учимо као две битне временске одреднице са вишезначном вредношћу. Ако говоримо о 1954. морамо истаћи да САД тада доносе Закон бр. 480, знаменити програм „Храна за мир“ који уз еволутивне промене траје до данашњих дана и који је у, за дисертацију битном периоду, чинио окосницу економских односа две земље; то је година решења Тршћанског питања и последичне релаксације односа Југославије са Западним силама, година у којој је креиран Балкански пакт који је давао макар и краткотрајну наду САД да могу јаче привезати Југославију за свој војно-политички савез. То је такође година у којој се завршава још једна, четврта по реду од 1945. реформа банкарског система која ће базично послужити као основа ефикаснијег вођења монеатарне политике; то је година обележена веома лошом жетвом и почетком ревизије ранијих инвестиција и одлука о квалитативно новој инвестиционој политици усмереној доминантно ка привредним гранама које могу да остваре брз повраћај уложених средстава. Разматрајући важност 1968. године у контексту економских односа Југославије и САД морамо истаћи да је то година у којој престаје рад ЦАРЕ мисије (*Cooperative for Assistance and Relief Everywhere*) из склопа програма ПЛ480 која је окупљала доброволјну и махом приватну помоћ из САД ка европским земљама укључујући ту и Југославију. За ту годину можемо рећи да је у њој коначно наступила пуна комерцијализација економских односа ослоњена на трговину и кредитне аранжмане који немају карактер помоћи. Те године је истекао председнички мандат Линдону Џонсону отворивши пут повратку републиканске администрације у Белу кућу, првом са којом је Југославија могла сарађивати не на бази примаоца директне помоћи него на бази пуне економске сарадње, иако неуједначене услед очигледних разлика у капацитетима две земље.

У разматрању предмета дисертације важно је за почетак уочити сплет политичких и економских процеса који су обележили овај период. Свака анализа односа две земље у читавом периоду Хладног рата мора поћи од идеолошких разлика насталих успостављањем комунистичке власти у Југославији на измаку Другог светског рата и последичног везивања Југославије за блок држава под патронатом Совјетског Савеза. Све до разлаза две комунистичке земље 1948. односи Југославије и САД су били на изузетно ниском нивоу, обележени оружаним инцидентима, мизерним нивоом трговине и општим неповерењем и агресивним иступима државника. Промена је дошла посредно, као резултат сукоба Београда и Москве током 1948. године и очајничком потребом југословенских власти за побољшањем свог безбедносног, економског и спољнополитичког положаја. Иницијални, тајни контакти и преговори су за почетак резултирали испорукама оружја Југославији као начином очувања југословенске независности спрам совјетског блока. У таквом окружењу сасвим је било

логично да су односи две земље су били везани за питања безбедносног карактера и војне сарадње, док је економска сарадња била центрирана око помоћи коју је Југославија примала по основи прво ванредних (*Yugoslav Relief Assistance Act, Public Law 897*, с краја 1950) а потом и редовних програма помоћи (*Mutual Security Act*, 1951). За примером САД су пошле Француска и Велика Британија, када је априла 1951. у Лондону одржана трипартитна конференција уз учешће представника Међународне банке за обнову и развој на којој је препоручено да три земље заједнички пруже економску помоћ Југославији која се почела реализовати од краја 1951. године. Специфичан вид помоћи оличен у креирању рачуна са динарским средствима којима је покривана њена финансијска вредност је наставио свој живот и после формалног завршетка периода трипартитне помоћи тако што је део динарских средстава остао на рачуну САД код Народне банке Југославије све до касних '60-их година и временом постајао камен спотицања између две земље.

Посебну пажњу у изучавању завређује програм ПЛ480 (*Agricultural Trade Development and Assistance Act, Public Law 480*) 1954. са његовим сложеним механизмима који су комбиновали продају америчких пољопривредних вишкова за локалну валуту (Глава 1. закона), за доларе (Глава 4) и као директну помоћ (Главе 2. и 3.). У склопу програма директне помоћи Југославији је до 1968. фигурирала и ЦАРЕ мисија. Укључивањем Југославије у овај програм наступила је нова ера у односима две земље, . Покушаји југословенске Владе да са Вашингтоном испослује вишегодишње облике помоћи нису уродили плодом. Помоћ се морала уговорати сваке године, онемогућавајући југословенске планере у намерама да адекватно пројектују економски развој за дужи временски период. Реперкусије таквих односа су се морале осетити на стању југословенске привреде уопште будући да је била предмет учесталих и углавном изнуђених промена у виду ширих реформи или у виду административних обавезујућих одлука и ограничења. У овом периоду се може уочити појава специфичног проблема који ће оптерећивати економске односе кроз читав период трајања годишњих пакета помоћи. Наиме, одредбе закона ПЛ480 су предвиђале да ће амерички Конгрес, будући да је Уставом задужен за питања федералног буџета, бити та инстанца која ће одобравати износ помоћи, како укупно тако и за поједине земље. Како је Југославија била комунистичка земља константно је била под мањим или већим притиском појединих конгресних група, пре свих религиозно настројених републиканаца али и демократа из јужних држава, и под сталном стрепњом да ли ће помоћ за наредну годину бити одобрена када се о њој покрене расправа. Један од чланова закона ПЛ480 је постао готово синоним за ефикасно вођење америчке спољне економске политике – председнику је дат прерогатив да препоручи Конгресу да ли нека земља испуњава критеријуме за примање помоћи, и тај прерогатив је у случају Југославије редовно коришћен. Политичке промене настале Хрушчовљевом посетом Београду и потписивањем Београдске декларације маја 1955. године су повећале сумње америчких званичника у будућу независност Југославије и тиме у оправданост помоћи коју је она примала. У тим околностима треба тражити узроке југословенских захтева за прекидом војне помоћи – она је у склопу нових југословенских политичких аспирација постала мање битна од баласта контроле америчке војне мисије, поставши готово реликт прошлости. То се врло лако може уочити на примеру примене америчког Закона о контроли војне помоћи који је правио институционалне проблеме Југославији због нужне употребе сертификата о крајњем кориснику опреме те ограничавању извозних послова југословенске одбрамбене индустрије.

Крајем '50-их година долази до посредног али и веома плодног споја југословенских тежњи ка новим облицима сарадње и америчких погледа на спољно-економску политику, што је процес који тражи посебно образложење унутар овог

истраживања. Наиме, у Вашингтону се дошло до закључка да постојећи програми војне помоћи немају више ону снагу потребну да одговоре на спољнополитичке изазове које је поставио Совјетски Савез својим програмима финансијске подршке Проширеном програму техничке помоћи Уједињених нација те земљама Источне Европе и Индији. Двајт Ајзенхауер је за америчку јавност био *spiritus movens* новог одговора, дајући спољној економској помоћи значајно место у својим говорима о стању нације и свом другом инаугурационом говору, јануара 1957. године. Формирање Фонда за развој (*Development Loan Fund*) коме су одобрена укупна средства од преко три милијарде долара је значајно приближило југословенске инвестиционе потребе и америчку политику спољне економске помоћи. Југославија је успела да у кратком року издејствује неколико повољних кредита за своја индустријска постројења те стекне значајно искуство у изради сложених пословних планова. Настављајући у ритму адаптације на светске изазове коју су наглашавали значај економске кооперације нова демократска администрација на челу са Џоном Ф. Кенедијем је 1961. извршила интеграцију америчке спољне помоћи преко нове Агенције за међународни развој (USAID) која је инкорпорирала неколико ранијих програма из домена Управе за међународну сарадњу Стејт департмента. УСАИД је временом постао синоним америчког економског ангажмана у иностранству, а Југославија је успевала да у склопу погодности тог програма настави развој своје привреде.

Година 1961. се мора истаћи као вишеструко значајна јер је изнедрила два процеса који ће детерминисати односе две земље у наредном периоду. Поред споменутог формирања УСАИД-а 1961. примарно означава почетак директног спољнополитичког суочавања две земље те почетак најзначајнијих југословенских привредних реформи. Из тих разлога је најцелисходније овом периоду приступити на два тематска правца, првом који би за предмет узео проблематику утицаја Београдске конференције септембра 1961. и губитка статуса најповлашћеније нације 1962, и другом који би се детаљније осврнуо на реформе у периоду 1961-1965 и утицај економских и политичких односа са САД на њихово планирање и спровођење.

У анализи проблема захлађења односа од јесени 1961. и последичног губитка статуса најповлашћеније нације сматрамо важним да се прво учини посебан осврт на улогу Џорџа Ф. Кенана, једног од „очева“ америчке политике задржавања комунизма и можда највећу интелектуалну снагу из америчког хладноратовског ангажмана. На положај амбасадора у Југославији је ступио у пролеће 1961. као наговештај жеље нове америчке администрације на челу са Џоном Ф. Кенедијем да са Југославијом задржи и повећа квалитет односа. Анализирајући процес Кенановог постављења на дужност можемо сагледати микрокосмос ставова ширих слојева америчке политичке елите, сву комплексност и деликатност односа две идеолошки супротстављене земље повезане одређеним заједничким интересима. Посебан камен спотицања две земље се јавио након Београдске конференције несврстаних земаља септембра 1961. и утицаја САД да је Југославија била неоправдано критична према ставовима и потезима САД наспрам оних које је вукао Совјетски Савез. Наступио је период оптерећен тензијом и несналажењем амбасадора Кенана који је био затечен ставовима изнетим на конференцији будући да их није очекивао. Интензивирање билатералних разговора није успело да ублажи раскорак у тумачењу положаја Југославије. Октобра 1962. путем посебних конгресних амандмана Југославији је одузет статус најповлашћеније нације који је (наследно) стекла Трговачком конвенцијом из 1881. године између Србије и САД. Југославија је тако упала у маказе интерног политичког система у Вашингтону, јер иако незадовољна понашањем Југославије Кенедијева администрација није желела да проблем ескалира до те мере. Контактима на највишем нивоу током 1962. се успело у практичном анулирању ефеката те одлуке, иако латерално, преко новог америчког

Закон о проширењу трговине, али дугорочнији негативни ефекти ових догађаја нису изостали. Значај ових догађаја се пре свега огледа у томе да они представљају прву директну и широку адаптацију САД на спољнополитичке потезе Југославије који су оцењени као несумњиво анти-амерички, а који су последица не само уходавања политике несврстаности него и интереса званичног Београда да побољша билатералне односе са СССР-ом. Америчка реакција је била недвосмислено негативна и утолико јача јер је Брозев говор на конференцији, главни узрок проблема, добио велики публицитет и суочио не само америчку администрацију него и јавност са питањем „зашто више помагати Југославију?“. Развој догађаја показује да потрага за одговором није била ни лака ни кратка, те да ће јасно обележити неколико следећих година и директно утицати на економске односе две земље.

Као други тематски правац истраживања везаног за период од 1961. истиче се сплет економских реформи, најзначајнијих које је социјалистичка Југославија предузела за свога постојања. Репорте су практично започеле изменом девизног система. Наиме, Југославија је до 1961. одржавала систем вишеструких девизних курсева чиме је покушавала да заштити извозно оријентисане секторе привреде и држи под контролом увоз роба. Неколико разлога је утицало на то да је државни врх морао одустати од таквог режима. За предмет ове дисертације је посебно важан однос са америчким банкарским кућама, пре свих са ЕКСИМ банком, које су константно притискале југословенске власти да девалвирају динар одбијајући да приме кредитне ануитете по курсу који је поставила Југославија. Паралелно са овим изменама Југославија се морала бавити и регулисањем предратних дугова насталих издавањем државних обвезница Краљевине Југославије. Међународна банка за обнову и развој је, као део Светске банке, одбијала да омогући Југославији приступ кредитним аранжманима све док Југославија уговорно не регулише питање тих дугова. Као посебан проблем може се опазити да од половине 1961. САД постављају све теже услове у политици економске помоћи, што у првом тренутку није било ексклузивно везано за однос са Југославијом него за аутохтоне америчке економске проблеме оличене у расту трговинског дефицита и одливу златних резерви. Од априла 1962. пољопривредна помоћ је стизала са клаузулом да се динарска средства добијена пласманом на југословенском тржишту неће користити за унапређење домаће пољопривредне производње, чиме се желело спречити јачање потенцијалних конкурената на светском тржишту. Затим је крајем 1964. за Пољску и Југославију, као комунистичке земље онемогућена набавка пољопривредних вишкова по Глави 1. закона ПЛ480 (набавка за локалну валуту) и остављена могућност куповине за доларе, што је југословенским планерима било све теже економски правдати. На ову подлогу се морају додати околности реформских захвата од 1961. до 1965. који су захтевали финансијску подршку споља у виду повољних зајмова, одлагања исплате доспелих обавеза и наставка помоћи до које се све теже долазило. Стога овај спој аутохтоних југословенских развојних потреба, спољнополитичких обзира и америчких економских брига представља истакнут предмет истраживања у склопу предложене дисертације.

Период након примене реформе па до 1968. можемо уоквирити као последњи хронолошки оквир проучавања. Када су југословенске власти анализирале почетне ефекте реформских мера оне су морале да калкулишу са новим развојем ситуације око приступа америчким програмима помоћи. Ступањем на снагу новог америчког Закона о развоју пољопривреде 1966. било је јасно да ће се обим испоруке пољопривредних вишкова смањивати и до краја тог периода практично престати. Међутим, крај тог програма за Југославију је уследио врло брзо. Нови годишњи преговори започети у јулу 1966. су прекинути након одлуке Конгреса да посебним клаузулама онемогући да државе које на било који начин сарађују са Кубом буду примаоци пољопривредне

помоћи. Оваква мера, изгласана у два акта Конгреса (*Food for Peace Act 1966* и *Department of Agriculture and Related Agencies Appropriation Act 1967, PL 89-556*) затворила је врата даљим југословенским куповинама пољопривредних производа уз олакшице које је предвиђао ПЛ480, чак и за доларе, и то у периоду када је требало ублажити прве негативне ефекте реформи. Југословенски државни врх није пропустио да уочи да упркос начелној подршци Стејт департмента и Беле куће ка опстанку Југославије у том програму нису уследиле никакве практичне акције у Конгресу да се то спречи. Схватање да постоји шира тенденција прекидања тог вида помоћи је у извесној мери ублажила негативни билатерални утисак, али је остала негативна оцена односа, утемељена пре свега на политичком размимоилажењу око главних проблема савременог света – блоковске поделе, рата у Вијетнаму и Шестодневног рата. Последњи директни ефекти примљене помоћи по основу програма ПЛ480 ишчезавају до почетка 1968. године. Неколико месеци касније се уговара последња пошиљка ЦАРЕ мисије која потом завршава са радом, свдећи југословенско-америчке економске односе на комерцијални карактер.

Развој комерцијалних односа током периода који покрива дисертација је предмет посебне анализе. Природа тих односа је била одређена царинским тарифама, девизним клаузулама, транспортним проблемима, дакле читавим сплетом тржишних услова, више него од политике која се води на државном нивоу. Праћењем ове врсте односа између две земље, након што смо их раздвојили од програма економске помоћи, нам је омогућено да имамо детаљнији увид у интерни развој југословенске привреде, њен технолошки напредак, способност обрта средстава и одговора на изазове извозних тржишта. Како нам извори откривају, ради се о периоду „дечијих болести“ оличених у производњи често некавалитетне робе која је са америчког тржишта враћана натраг уз све мучне проблеме захтева за рефундирање, затим о периоду навикавања на већ присутну конкуренцију која може да ради брже, квалитетније или јефтиније од југословенских предузећа. Како очувати стечене позиције, како стећи нове купце и како проширити извозне асортимане – ова питања су постала погонско гориво и главни мотиватор делова југословенске привреде који су пословали са САД, отварајући тиме врата света знатно другачијег од оног код куће. Посебна проблематика је везана за пројекте набавке војне опреме која је добијана у склопу војне помоћи до 1958. а затим постала предмет комерцијалних набавки које су плаћане доларима, подцртавајући тиме текуће промене у односима две земље. Индикативан за те промене је и спој настао 1967. између југословенског амбасадора у САД и челних људи извозно оријентисаних предузећа који тада добијају отворени приступ и могућност да га упознају са проблемима комерцијалне природе из југословенске визуре, као пример ширих намера југословенског државног врха да се адаптира на економске односе на комерцијалној основи.

Анализирањем укупних економских односа две земље у наведеном периоду ћемо бити у могућности да сагледамо дубљу слику једног прелазног периода, како у развоју билатералних односа са САД тако и у развоју домаће привреде. Основни циљ дисертације је да истакне спој економије и политике и њихових узајамних и повратних веза у динамичном окружењу Хладног рата. Такође, дисертација треба да у једном захвату нагласи трансформативни карактер економских односа две земље који је утицао како на билатералне политичке односе тако и на југословенске визије привредног развоја.

Додатни циљеви дисертације фигурирају на неколико равни. Прво, циљ је нагласити разлике између комерцијалних односа и економске помоћи, будући да постоје у посебним оквирима који се временом мењају и повремено преклапају, а чиме

би се додатно појаснили укупни односи и стекла адекватнија представа о њима. Таква поставка намеће следећи циљ а то је истицање процеса преклапања поменутих оквира, попут преласка Југославије из статуса примаоца у статус купца војне опреме, те утицаја законских мера инспирисаних политичким односима на комерцијалну размену. Друго, морамо приметити да се у периоду којим се дисертација бави уочава готово стални раст комерцијалне размене између две земље, како квантитативно, у билансима стања, тако и квалитативно, у проширењу асортимана роба којима се тргује и преко интензивирања контаката пословних субјеката. Овакав тренд развоја комерцијалних односа је временом постао доминантни облик економских веза; у том смислу циљ дисертације је да укаже да је такав тренд посредно олакшао прекидање америчке политике помоћи према Југославији и анулирао утицај очекиваних негативних последица по југословенску економију. Прелаз са односа центрираних око економске помоћи ка односима центрираним око комерцијалне сарадње нам даље служи да покажемо две значајне промене. Прва је да је југословенски економски развој постао неоптерећен потребом за увозом хране ради пуке исхране становништва; биолошке потребе више нису биле упитне а платни биланс државе се могао одржавати задуживањем под комерцијалним условима. Друга је да су политичке промене у југословенском положају довеле до престанка како потребе тако и разумне жеље САД да одлучно утиче на њену безбедносну ситуацију и показивања тежње да се Југославија прикључи Западном војном и економском блоку. Развој политике несврстаности и њена примена токо '60-их су уверили САД да та опција није остварива. У комбинацији са мањом важношћу Југославије за америчке спољнополитичке интересе - која је сада фигурирала пре свега као модел сарадње једне комунистичке земље и Западног света - ова схватања су резултовала прекидом политике економске помоћи Југославији и ослонцем на уобичајену комерцијалну сарадњу.

Потреба за овако циљаним и целовитим приступом теми се јавила пре свега услед недостатака постојеће литературе која би истакла карактер и значај економских веза две земље у овом периоду. Једина студија која у целини обрађује овај период (Љубиша Адамовић, Џон Лемпи и Расел Прикет, *Америчко-југословенски економски односи после Другог светског рата*, Радничка штампа, Београд, 1990) није довољно дубоко зашла у проблематику а нарочито је недостатна у увиду у југословенске ставове и планове, што имајући у обзир време њеног настанка, недоступност релевантних архивских извора и тему која је хронолошки знатно шира није зачуђујуће. Дела Драгана Богетића (пре свега монографије *Југославија и Запад 1952-1955: југословенско приближавање НАТО-у*, Службени лист СРЈ, Београд, 2000, затим *Нова стратегија спољне политике Југославије, 1956-1961*, Институт за савремену историју, Београд, 2006. и *Југословенско - амерички односи 1961 – 1971*, Институт за савремену историју, Београд, 2012) имају за тему политичке односе Југославије и САД, уз неколико расправа које се експлицитно баве економским односима а које су наведене у литератури у склопу овог предлога. Међутим, немамо студију која има холистички приступ овом периоду и теми, нити имамо студије које на задовољавајући начин обрађују динамику комерцијалних веза и њихових релација са политичким аспектима периода те ширим стратегијама две земље. Попуњавање тог празног простора је сврха предложене дисертације.

Основне хипотезе:

- Облици економске помоћи коју је Југославија примала од САД у наведеном периоду су се развијали у оквиру који је наметала америчка велика стратегија Хладног рата.

- Динамика испоруке економске помоћи је била условљена пре свега политичким односима две земље.

- Када је било опортуно САД су покушавале искористити економску помоћ прво као средство притиска у циљу везивања Југославије за капиталистички свет а потом као пример који треба следити, уперен ка државама Варшавског пакта.

- Југославија је од средине 1950-их показивала сталну тежњу ка промени облика сарадње од једногодишњих програма помоћи ка вишегодишњим програмима подршке развоју њене економије.

- Политички односи су одредили став САД према двома привредним реформама које је Југославија спровела у периоду 1961 - 1965.

- Пракса политике несврстаности је одлучујуће утицала на окончање учешћа Југославије у програму „Храна за мир“ у другој половини 1960-их година.

- Економска помоћ је имала значајан утицај на еволутивне токове југословенске привреде, нарочито у два смера: у развоју индустријских капацитета и напорима за регулисање платног биланса земље.

- Развој комерцијалних односа је значајно утицао на излазак југословенске привреде на светско тржиште и релативно смањење аутархичних погледа државног врха на економски развој и потребе земље.

Метод истраживања:

У изради дисертације биће коришћен историјски метод. Нужне економске анализе ће бити коришћене само посредно, преко доступне литературе и изворне грађе у којој су садржани аналитички резултати робне размене, обима економске помоћи и кредита те њиховог утицаја на укупан резултат југословенске привредне активности у односном периоду.

Архивски извори би били главни ослонац дисертације. Практични истраживачки рад обављан у архивима у Србији (*Дипломатски архив Министарства спољних послова, Архив Југославије, Архив Народне банке Србије, Војни архив*) за резултат има упознавање са релевантном грађом која је у највећој мери необјављивана и некоришћена у постојећој литератури. Извори из ових архива откривају југословенску стајну тачку у процесима који су предмет дисертације, и делимично покривају америчку стајну тачку будући да садрже аутентичне копије бројних докумената релевантних америчких институција, те копије уговора две стране. Грађа америчких архива би се користила у мери у којој је доступна. Део грађе је објављен у званичним зборницима докумената Стејт департмента (*Foreign Relations of the United States*) који су за односни период у потпуности доступни путем интернета. Такође путем интернета, и захваљујући америчком Закону о слободи информација (*Freedom of Information Act*), доступан је и део грађе више америчких институција попут Централне обавештајне агенције (*Central Intelligence Agency*), Агенције за националну безбедност (*National Security Agency*), Савета за спољне послове (*Council on Foreign Relations*), Државног секретаријата за пољопривреду (*U.S. Department of Agriculture*), Конгреса (*United States Congress*), Банке федералних резерви (*Federal Reserve System*), Америчке агенције за међународни развој (*USAid*) и ЕКСИМ банке (*Export-Import Bank of the United States*). Такође, користила би се и путем интернета доступна грађа четири председничке библиотеке: Харија Трумана (*Harry S. Truman Library*), Двајта Ајзенхауера (*Dwight D. Eisenhower Presidential Library & Museum*), Џона Кенедија (*John F. Kennedy Presidential Library and Museum*) и Линдона Џонсона (*LBJ Presidential Library*).

Релевантна литература је, иако разноврсна, махом периферна по доприносу раду и у бити игра само допунску и појашњавајућу улогу. Према тематском и вредносном доприносу литературу можемо поделити у неколико група. У прву групу би се могао сврстати мањи број радова који одскачу у смислу значаја по дисертацију у целини, и ту пре свега мислимо на опус Драгана Богетића који се непосредно и темељно бавио политичким и у мањој мери економским аспектом билатералних односа Југославије и САД, и хронолошки покрио читав период који обрађује дисертација. Такође, незаменљива је студија Џона Лемпија, Љубише Адамовића и Расела Прикета (*Америчко-југословенски односи после Другог светског рата*) која је послужила као практични водич у истраживању и структурирању рада и његова почетна тачка. У другу групу бисмо могли сврстати радове који парцијално али и детаљно појашњавају односе две земље, попут радова Ивана Лаковића, Бојана Димитријевића или Радине Вучетић који су корисни пре свега ради адекватне контекстуализације економских односа као једног од видова сарадње. У трећу групу се може сврстати бројна, делом старија (настала пре 1991. године) и страна литература која је за предмет проучавања имала социјалистичку Југославију, како њену спољну политику тако и економски развој. Овде бисмо могли сврстати ауторе попут Лорејн Лис, Сузан Вудворд, Денисона Русинова, Светозара Пејовића, Харолда Лидала итд. Ова литература може послужити и као контролна група преко које би се видело који су донели нових сазнања које пружа релевантна архивска грађа и које се историјске белине овим истраживањем испуњавају. Четврта група садржи литературу која за тему има америчку хладноратовску политику, коју су обрађивали Волтер Лакер, Џон Луис Гедис, Х. В. Брандс, Мајкл Хоган, Томас Патерсон, Мелвин Лефлер и други или специјализоване монографије које појашњавају кључне аспекте спољне економске политике САД у контексту Хладног рата (Вилијам Бекер и Вилијам МекКленехан, Роберт Полард, Роналд Поваски, итд). У пету групу се може сврстати углавном домаћа литература, највећим делом настала пре 1991. која за предмет изучавања има југословенски самоуправни социјализам и трговинску и монетарну политику (Бранко Хорват, Часлав Оцић, Велимир Зековић, Миодраг

Угричић, Егон Нојбергер итд.). Шеста група би обухватала осталу литературу, која варира од мемоаристике и биографија до разноврсних зборника и публиковане изворне грађе.

Структура рада:

Предложена дисертација би садржала *Предговор*, *Увод*, шест поглавља формираних по хронолошко – тематском принципу, *Закључак*, *Резиме* и списак коришћених извора и литературе.

У *Предговору* бисмо изнели основне карактеристике теме, разлоге за њено изучавање, основне теоријске постулате рада, критички осврт на коришћену архивску

грађу и литературу уз кратко образлагање методологије истраживања и структуре дисертације.

У *Уводу* би се дао кратак преглед односа Југославије и САД од краја Другог светског рата и њихово заоштравање на фону идеолошких разлика. Затим би у краћим цртама био изнет преглед промена које је за билатералне односе донео сукоб Југославије са СССР-ом од 1948. године и последично америчко схватање о Југославији као клину у комунистичком поретку. Сматрамо да је неопходно изнети поставке на којима је почивао југословенски економски систем у наведеном периоду јер нам се отвара могућност ефикаснијег праћења еволутивних промена које су се помањале паралелно са развојем билатералних економских односа две земље и биле делом узроковане њима. Такође је нужно приказати институционалне оквири у којима је деловала америчка спољна економска политика као сегмент свеукупне политике задржавања перципиране комунистичке претње, као и почетни положај Југославије у склопу тих оквира.

У поглављу насловљеном *Од војне ка економској помоћи (1954 - 1957)* би се обрадио преплет америчких безбедносних интереса и развојних потреба. Као кровни програм америчке економске помоћи и размене уопште детаљно би био обрађен програм „Храна за мир“ из Закона о пољопривредној помоћи и развоју трговине који је био квантитативно највећи носилац свеукупне привредне активности између две земље. Својеврсно испитивање терена за питања будуће сарадње се мора нужно проматрати и у светлу релаксације односа између Југославије и Совјетског Савеза након Београдске декларације 1955. и последичних америчких сумњи у даљу спољнополитичку путању Југославије. Из низа покушаја да се на вишем нивоу оцене актуелни политички тренутак и перспективе развоја економских веза важно је издвојити посету Вашингтону југословенског државног секретара за финансије Авда Хума из октобра 1957. године која је послужила као платформа за изношење дугорочних југословенских економских планова и за фиксирање америчке улоге у њима. Посебан осврт завређује завршетак програма војне помоћи и судбина неколико војно-економских пројеката од којих је најважнији био Јадрански пут. На крају поглавља би био изнет ефекат америчког Закона о контроли помоћи за заједничку одбрану који је изазивао хроничне проблеме у функционисању програма помоћи и који је утицао на југословенске тежње ка преласку на фазу комерцијализације односа и кредитних аранжмана.

Поглавље под насловом *Развој југословенске индустрије и нови облици сарадње (1957-1961)* би обрадило карактеристични период обележен динамичнијим развојем индустрије коришћењем кредита из нових извора омогућених формирањем америчког Фонда за економски развој 1957. у склопу ревизије Закона о заједничкој безбедности из 1951. Та промена, заједно са оснивањем агенције УСАид 1961. осликава прелазак са безбедносног на фокус економског развоја оних земаља које је САД сматрала партнерским у својој глобалној политици, што се у знатној мери преклопило са југословенским потребама. У поглављу би био изнет детаљни преглед пројеката који су реализовани преко ових институција и њихов шири утицај на развој југословенске привреде.

У поглављу насловљеном *Проблем статуса најповлашћеније нације (1961-1963)* би се размотрио проблем у односима настао услед укидања статуса најповлашћеније нације који је Југославија баштинила из српско-америчке Трговачке конвенције из 1881. године. Позадина овог процеса је утицај Конференције несврстаних у Београду септембра 1961. као јаснија манифестација југословенске тежње да побољша односе са СССР-ом и нагласи свој положај међу несврстанима као основу своје спољне политике. Такав курс је наишао на неразумеваше Вашингтона па и резигнацију у политичким круговима. У склопу тих дешавања су наглашене специфичности америчког

политичког система који је налагао да Конгрес одобрава финансијска средства за вођење спољне економске политике, те је истакнута улога тадашњег америчког амбасадора у Југославији Џорџа Кенана који се није снашао у својој улози. Одлука Конгреса у јесен 1962. године је практично укинула статус најповлашћеније нације Југославији, обележавајући овај период као најнижу тачку у односима од 1948. године. Практично решавање овог проблема је уследило након вишемесечних преговора обележених сумњама и неповерењем те потребом да се односи разјасне на највишем државном нивоу.

У поглављу под насловом *Реформе привредног система у контексту политичких односа са САД (1961-1965)* би биле приказане три специфичне теме настале у пресеку југословенских економских потреба и политичког односа са САД. Прва тема се фокусира на девизни курс динара према долару, на који су утицале како економске перформансе тако и положај Југославије као земље чији развој зависи од кредитних институција које су под директном или индиректном америчком контролом, и везано с њим проблем коначног разрешења питања југословенских предратних дугова. Друга тема приказује кредитну политику две владе у вези са реформом целокупног девизног система Југославије из 1961. године и петогодишњим планом насталим на таласу те реформе. Трећа тема обрађује најважнију економску реформу коју је социјалистичка Југославија извршила за свога постојања, 1965. године, те питање подршке САД у склопу њене реализације.

Претпоследње поглавље под насловом *Политика несврстаности и Вијетнамски рат: утицаји на економску сарадњу (1965-1968)* би обухватило у хронолошком смислу завршни период. У оквиру поглавља би било обрађено неколико догађаја и процеса који су затворили епоху примања помоћи као носећег вида сарадње две земље. У том смислу се нарочито истичу измене у оквиру Закона о пољопривредној трговини и помоћи (ПЛ480) којим је онемогућено набављање пољопривредних вишкова по дотадашњим условима, као и општа политичка питања, пре свих Вијетнамски рат, посета конгресне делегације Југославији 1966. затим Шестодневни рат 1967. те совјетска интервенција у Чехословачкој 1968. године. Поред завршетка директне помоћи економски односи су били оптерећени питањем југословенског кредитног задужења и питањем статуса динарских средстава у власништву САД акумулираних по основама примљене економске помоћи. На крају поглавља би био анализиран рад ЦАРЕ мисије, која је у склопу програма ПЛ480 омогућавала слање пре хуманитарних добара из америчких приватних извора, чији се рад завршио 1968. године.

Последње поглавље би било насловљено *Комерцијални односи, иницијатива привреде и искорак на америчко тржиште* и било би тематског типа. У њему би био покривен комерцијални аспект економске сарадње у периоду који покрива дисертација. Ова сарадња је функционисала као посебна и јасно уочљива раван економске размене, са својим специфичним проблемима, динамиком и инерцијом. Уз почетни осврт на питање заступања југословенских предузећа на америчком тржишту истакли бисмо начине адаптације две различите економије на правила игре другачија од оних на домаћем тржишту. Посебан део би обрадио војно-економску сарадњу током које је Југославија куповала америчко оружје и опрему као суплемент опреми примљеној у годинама директне војне помоћи и успевала да за потребе америчке војске извезе своје производе. Такође би био изнет проблем транспорта роба између две земље, који је често подлегао административним притисцима, штрајковима лучких радника и идеолошким разликама чије се испољавање и у овом домену може уочити. Излагање о комерцијалним односима би било заокружено представљањем сусрета новопостављеног амбасадора Југославије у САД Богдана Црнобрње са директорима

највећих извозних предузећа, као весника измењене природе економских односа која је стајала пред две земље.

Закључак би, на крају, у сажетој форми потврдио хипотезе преко синтетичког наглашавања улоге економске помоћи и комерцијалне размене у развоју југословенске привреде. Дисертација би била заокружена *Резимеом* на енглеском језику и *Библиографијом* са списком извора и литературе коришћених у раду.

Садржај:

Предговор

- Интерпретативни оквир
- Критички осврт на постојећу литературу и доступну архивску грађу

Увод

- На две различите стране Хладног рата (1945-1948)
- Резолуција Информбироа 1948. и промена билатералних односа са САД
- Дилеме југословенске економије (1950-1954)
- Политика економске помоћи у склопу хладноратовске стратегије САД
- Учешће Југославије у програму „Заједничке безбедности“

Од војне ка економској помоћи (1954 - 1957)

- Почети програма „Храна за мир“ 1954. и положај Југославије
- Утицај обнове односа са СССР-ом 1955. на сарадњу са САД
- Посета Авда Хума Вашингтону 1957. и уобличавање југословенских економских планова
- Крај програма војне помоћи и положај незавршених инвестиционих пројеката
- Спорови око примене Закона о контроли помоћи за заједничку одбрану

Развој југословенске индустрије и нови облици сарадње (1957-1961)

- Зајмови на бази Фонда за економски развој
- Формирање УСАИД-а и југословенски развојни пројекти

Проблем статуса најповлашћеније нације (1961-1963)

- Џорџ Кенан: припрема за амбасадорску дужност 1961.
- Утицај Београдске конференције несврстаних 1961. на односе са САД
- Губитак статуса најповлашћеније нације и потрага за решењем

Реформе привредног система у контексту политичких односа са САД (1961-1965)

- Проблем предратног југословенског дуга и питање девизног курса
- Америчка подршка реформи и петогодишњем плану (1961-1965)
- Реформа из 1965. и промена динамике економске помоћи

Политика несврстаности и Вијетнамски рат: утицаји на економску сарадњу (1965-1968)

- Политички односи и терет супротстављених ставова
- Посета представника Конгреса Југославији 1966.
- Измене у програму „Храна за мир“ (1966-1967)
- Питање динарских средстава у власништву САД и проблем отплате дугова
- Завршетак рада ЦАРЕ мисије 1968: сумирање резултата

Комерцијални односи, иницијатива привреде и искорак на америчко тржиште

- Питање спољнотрговинског представљања на тржишту САД
- Интерес југословенске привреде: лавиринти кредитне политике и административних мера
- Интерес америчке привреде: самоуправни систем као загонетка

- Војно-економска размена
- Проблеми транспорта роба у окружењу блоковске поделе
- Амбасадор и привредници – одлазак Богдана Црнобрње у САД 1967.

Закључак

- Значај економске помоћи
- Значај комерцијалне сарадње

Резиме

Библиографија

Извори и литература:

- Архивски извори:

- Необјављени архивски извори:

- Архив Југославије:

- фонд 112 (Новинска агенција „Танјуг“, 1954-1968);
- фонд 130 (Савезно извршно веће, 1954-1968);
- фонд 142 (Социјалистички Савез радног народа Југославије, 1954-1968);
- фонд 222 (Савезна привредна комора, 1962-1968);
- фонд 223 (Савезна спољнотрговинска комора, 1954-1962)

- фонд 507 (Савез комуниста Југославије, 1954-1968)
- фонд 692 (Савез економиста Југославије, 1954-1968);
- фонд 751 (Савезни секретаријат за економске односе са иностранством, 1964-1968);
- фонд 773 (Трговинско изасланство ФНРЈ – Њујорк, 1954-1961)
- фонд 837 (Кабинет Председника Републике, 1954-1968)

- Војни архив:
 - фонд ДС-1 (1954-1957);
 - фонд ГШ-1 (1954-1958);

- Дипломатски архив министарства спољних послова:
 - Политичка архива (Сједињене Америчке Државе, Југославија), 1954-1968.
 - Строго поверљива архива (Сједињене Америчке Државе), 1954-1968.

- Архив Народне банке Србије:
 - Фонд Народне банке ФНРЈ, 1954-1963.
 - Фонд Народне банке СФРЈ, 1963-1968.

- *Објављени архивски извори:*

- *Balkanski pakt 1953/1954. Zbornik dokumenata*, Vojnoistorijski institut, Beograd, 2005.
- Blagoje Bošković i David Dašić (prir.), *Samoupravljanje u Jugoslaviji 1950 -1976: dokumenti razvoja*, Privredni pregled, Beograd, 1977.
- GATT Bibliography, Supplements 1-14, 1954-1968.
- Ljubodrag Dimić i Aleksandar Životić, *Napukli monolit - Jugoslavija i svet 1942-1948*, Arhipelag, Beograd, 2012.
- Edvard Kardelj, *Međunarodni odnosi i nesvrstanost; Izbor iz dela*, VI, Komunist, Beograd, 1979.
- Момчило Павловић (прир.), *Документи ЦИА о Југославији 1948-1983*, Београд, 2009.
- *The National Security Archive*, FOIA Declassified Documents, 1954-1968.
- *Pregled Međunarodnih ugovora i drugih akata od međunarodno-pravbnog značaja za Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju, sveske III-IV*, 1941-1967, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1968.
- Перо Симић, Звонимир Деспот, *Тито - строго поверљиво. Архивски документи*, Београд, 2010.
- *Скупови несврстаних земаља*, Београд, 1974.
- *Спољнополитичка документација (1961-1972)*, Београд, 1990.
- *Statistički godišnjak Jugoslavije*, Vol. I-XV, 1954 -1968, Savezni zavod za statistiku, Beograd, 1954 -1968.
- Момир Стојковић (прир.), *Балкански уговорни односи, III том (1946-1996)*, Београд 1999.

- *US Oversees Loans and Grants: Obligations and Loan Authorizations, July 1, 1945 – September 30, 2005*, USAID, Washington, 2005.
- FRUS, 1952-1954, Vol. VIII, Eastern Europe, The Soviet Union;
- FRUS, 1955-1957, Vol. IX, Foreign Economic Policy; Foreign Information Program;
- FRUS, 1955-1957, Vol. X, Foreign Aid and Economic Defense Policy;
- FRUS, 1955-1957, Vol. XXVI, Central and Southeastern Europe;
- FRUS, 1958-1960, Vol. IV, Foreign Economic Policy;
- FRUS, 1958-1960, Vol. X, Part 2, Eastern Europe Region; Poland; Greece; Turkey; Yugoslavia;
- FRUS, 1961-63, Vol. IX, Foreign Economic Policy;
- FRUS, 1961-1963, Vol XVI, Eastern Europe; Cyprus; Greece; Turkey;
- FRUS, 1964-1968, Vol XVII, Eastern Europe.
- FRUS, 1969-1976, Vol XXIX, Eastern Europe.
- Thomas Fingar (ed.), *Yugoslavia From "National Communism" to National Collapse: US Intelligence Community Estimative Products on Yugoslavia, 1948-1990*, Central Intelligence Agency and National Intelligence Council, Washington, 2006.
- *Code of Federal Regulations: Title 48 – Trade Agreements and Adjustment Assistance Programs*, 1967.
- *Congressional Digest*, 1954-1968.

- Штампна и периодика:

- *Борба*, 1954-1968.
- *Економист*, 1954-1968.
- *Економска политика*, 1954-1968.
- *Међународна политика*, 1954-1968.
- *Политика*, 1954-1968.
- *The New York Times*, 1954-1968.

- Мемоарски извори:

- Svetozar Vukmanović -Tempo, *Revolucija koja teče: Memoari II*, Kultura, Beograd, 1971.
- George F. Kennan, *Memoirs 1950 -1963*, Pantheon Books, New York, 1983.
- Dwight D. Eisenhower , *Waging Peace 1956 – 1961*, Doubleday, Garden City, 1965.
- Veljko Mićunović, *Moskovske godine 1956-1958*, Jugoslovenska revija, Beograd, 1984.
- Robert Murphy, *Diplomat among Warriors*, Doubleday, Garden City, 1964.
- Aleksandar Nenadović, *Razgovori s Kočom*, Globus, Zagreb, 1989.
- Marko Nikezić, *Srpska krhka vertikala*, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2003.

- „Oral History Interviews: Yugoslavia – Country Reader, 1941-1995”, *Memoirs and Occasional Papers Series*, Association for Diplomatic Training, George P. Shultz National Foreign Affairs Training Center.

- Harry S. Truman, *Memoirs: Years of Trial and Hope*, 1946-1952, Time, New York, 1956.

- Lindon B. Džonson, *Memoari 1963 -1969*, Globus, Zagreb, 1974.

- Литература:

- Љубиша Адамовић, , Џон Лемпи и Расел Прикет, *Америчко-југословенски економски односи после Другог светског рата*, Радничка штампа, Београд, 1990.

- Milan Aleksić i Milorad Unković, *Međunarodna trgovinska politika – spoljnotrgovinski sistem Jugoslavije*, Savremena administracija, Beograd, 1978.

- Robert Loring Allen „The Soviet and East European Foreign Credit Program“, *American Slavic and East European Review*, Vol. 16, No. 4, 1957, pp. 433-449.

- John B. Allcock, *Explaining Yugoslavia*, C. Hurst & Co, New York, 2000.

- Анатолий Семёнович Аникеев, *Как Тито от Сталина ушел: Югославия, СССР и США и начальный период холодной войны (1945–1957)*, ИСЛРАН, Москва, 2002.

- Costa A. Autumn, *Truman, Tito and Cold War Identities: The United States' Effort to Reconstruct Marshal Tito during the Truman Administration*, Texas Tech University, 2010. (Необјављени мастер рад).

- Kristin L. Ahlberg, „Machiavelli with a Heart”: The Johnson Administration’s Food for Peace Program in India, 1965–1966“, *Diplomatic History*, Vol. 31, No. 4, 2007, pp. 665-701.

- Mate Babic and Emil Primorac, „Some Causes of the Growth of the Yugoslav External Debt“, *Soviet Studies*, Vol. 38, No. 1, 1986, pp. 69-88.

- Bela Balassa and Trent J. Bertrand, „Growth Performance of Eastern European Economies and Comparable Western European Countries“, *The American Economic Review*, Vol. 60, No. 2, 1970, pp. 314-320.

- Edward C. Banfield, *American Foreign Aid Doctrines*, American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington, 1963.

- Robert L. Beisner, *Dean Acheson: A Life in the Cold War*, Oxford University Press, New York, 2006.

- Darko Bekić, *Jugoslavija u Hladnom ratu. Odnosi sa velikim silama, 1949-1955*, Globus, Zagreb, 1988.

- Leslie Benson, *Yugoslavia: A Concise History*, Palgrave, Basingstoke, 2001.

- Ivan T. Berend, *The Economic History of Twentieth-Century Europe: Economic Regimes from Laissez-Faire to Globalization*, Cambridge University Press, Cambridge 2006.

- William H. Becker and William M. McClenahan Jr., *The Market, the State, and the Export-Import Bank of the United States, 1934-2000*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.

- Dušan Bilandžić, *Historija Socijalističke federativne republike Jugoslavije: glavni procesi*, Školska knjiga, Zagreb, 1985.

- Dušan Bilandžić, *Hrvatska moderna povijest*, Golden Marketing, Zagreb, 1999.

- Fred L. Block, *The Origins of International Monetary Disorder: A Study of United States International Monetary Policy from World War II to the Present*, University of California Press, Berkeley, 1977.
- Robert M. Blum, „Surprised by Tito: The Anatomy of an Intelligence Failure“, *Diplomatic History*, Vol. 12, Issue 1, 1988, pp. 39-57.
- Драган Богетић, *Корени југословенског опредељења за несврстаност*, Институт за савремену историју, Београд, 1990.
- Драган Богетић, „Чланство Југославије у Балканском савезу и НАТО пакт“, *Историја 20. века*, Бр. 1-2/1991, стр. 65-90.
- Драган Богетић, „Односи Југославије са Западом и Тршћанско питање – 1953-1954“, *Историја 20. века*, Vol. 12, Бр. 1, 1994, стр. 123-138.
- Драган Богетић, „Пробој међународне изолације и економски аранжман Југославије са Западом 1952. године“, *Историја 20. века*, Vol. 13, Бр. 1, 1995, стр. 127-138.
- Драган Богетић, „Сарадња Југославије са Западним земљама 1953-1954“, *Историја 20. века*, Vol. 13, Бр. 2, 1995, стр. 115-125.
- Драган Богетић, „Односи Југославије и Запада у контексту посете Хрушчова Београду 1955. године“, *Историја 20. века*, Vol. 15, Бр.1, 1997, стр. 47-60.
- Драган Богетић, *Југославија и Запад 1952-1955: југословенско приближавање НАТО-у*, Службени лист СРЈ, Београд, 2000.
- Dragan Bogetić, „Jugoslovensko spoljnopolitičko lutanje između Istoka i Zapada i „Slučaj Đilas-Dedijer““, *Jugoslovenski istorijski časopis*, Br. 1-2, 2001, str. 127-138.
- Драган Богетић, „Сједињене Америчке Државе и формирање Балканског пакта 1952-1955“, *Архив*, Бр. 2, 2001, стр.186-197.
- Драган Богетић, „Сједињене Америчке Државе и институционализација сарадње ванблоковских држава“, *Историја 20. века*, Vol. 20, Бр.2, 2002, стр. 9-22.
- Драган Богетић, „Реакција Запада на процес југословенско-совјетског зближавања 1955-1957“, *Историја 20. века*, Vol. 21, Бр. 2, 2003, стр. 131-152.
- Dragan Bogetić, „Ekonomska i vojna pomoć Zapada Jugoslaviji tokom 50-tih godina“, u Fisher J. (ur.) *Yugoslavia in the Cold War*, Ljubljana, 2004, str. 271–318.
- Драган Богетић, „Економска сарадња Југославије и САД у време другог југословенско-совјетског сукоба 1958-1959“, *Историја 20. века*, Vol. 23, Бр. 1, 2005, стр. 131-152.
- Драган Богетић, „Сарадња Југославије са западним силама у време нормализације њених односа са социјалистичким лагером 1956“, *Историја 20. века*, Vol. 23, Бр. 2, 2005, стр. 113-128.
- Драган Богетић, *Нова стратегија спољне политике Југославије, 1956-1961*, Институт за савремену историју, Београд, 2006.
- Драган Богетић, „Погоршање југословенско-америчких односа после Првог самита несврстаних земаља у Београду“, *Историја 20. века*, Vol. 24, Бр.2, 2006, стр.71-86.
- Драган Богетић, „Почетак Вијетнамског рата и југословенско-амерички односи“, *Историја 20. века*, Vol. 25, Бр.1, 2007, стр.91-116.

- Драган Богетић, „Прва Титова посета Вашингтону – последњи Кенедијев међународни ангажман“, *Токови историје*, Бр. 1-2/2007, стр. 65-80.
- Драган Богетић, „Југославија у Хладном рату“, *Историја 20. века*, Vol. 26, Бр.2, 2008, стр. 316-371.
- Dragan Bogetić (ur.), *Balkanski pakt 1953/1954*, Institut za strategijska istraživanja, Beograd, 2008.
- Драган Богетић, „Увођење америчких економских рестрикција Југославији током 1962 – укидање статуса „најповлашћеније нације“, *Историја 20. века*, Vol. 27, Бр.1, 2009, стр. 87-106.
- Драган Богетић, „Југославија и САД – од спорења ка сарадњи. Искушења на путу нормализације односа током 1963“, *Историја 20. века*, Vol. 27, Бр.2, 2009, стр. 131-144.
- Драган Богетић, „Међународни положај Југославије у време првих спољнополитичких акција Џонсонове администрације“, *Токови историје*, Бр.3/2009, стр. 136-161.
- Драган Богетић, „Југославија и светско тржиште капитала: америчка финансијска подршка југословенским развојним програмима крајем 50-их година“, *Токови историје*, Бр. 3/2010, стр. 89-102.
- Драган Богетић и Животић, Александар, *Југославија и Арапско-израелски рат 1967*, Институт за савремену историју, Београд, 2010.
- Драган Богетић, *Југословенско - амерички односи 1961 – 1971*, Институт за савремену историју, Београд, 2012.
- Melissa K. Bokovoy, *Peasants and Communists: Politics and Ideology in Countryside in the Yugoslav Countryside 1941-1953*, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh, 1998.
- Michael D. Bordo and Barry Eichengreen (eds.), *A Retrospective on the Bretton Woods System: Lessons for International Monetary Reform*, University of Chicago Press, Chicago, 1993.
- Michael L. Boyd, „The Performance of Private and Cooperative Socialist Organization: Postwar Yugoslav Agriculture“, *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 69, No. 2, 1987, pp. 205-214.
- Henry W. Brands, „Redefining the Cold War: American Policy toward Yugoslavia, 1948-60“, *Diplomatic History*, Vol. 11, No. 1, 1987, pp. 41-54.
- Henry W. Brands, *Wages of Globalism: Lyndon Johnson and the Limits of American Power*, Oxford University Press, New York, 1995.
- Richard Dean Burns and Joseph M. Siracusa, *The A to Z of the Kennedy – Johnson Era*, The Scarecrow Press, Lanham, 2009.
- A. Mauritz van der Veen, *Ideas, Interests and Foreign Aid*, Cambridge University Press, New York, 2011.
- Jaroslav Vanek, „Yugoslav Economic Growth and its Conditions“, *American Economic Review*, Vol. 53 Issue 2, 1963, pp. 555-561.
- Од Арне Вестад, *Глобални Хладни рат. Интервенције у Трећем свету и обликовање нашег доба*, Архипелаг, Београд, 2008.
- Ivo Visković, „Односи Југославије и Сједињених Америчких Држава (I)“, *Jugoslovenski pregled*, Godina XXXII, Br.1, 1988, str. 23–45..

- Ivo Visković, „Odnosi Jugoslavije i Sjedinjenih Američkih Država (II)“, *Jugoslovenski pregled*, Godina XXXII, Br.2, 1988, str. 93–110.
- Слободан Вуковић, *Српско друштво и економија (1918-1992)*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци – Нови Сад, 2012.
- Wayne S. Vucinich (ed.), *Contemporary Yugoslavia: Twenty Years of Socialist Experiment*, University of California Press, Berkeley, 1969.
- Radina Vučetić, *Koka-kola socijalizam. Amerikanizacija jugoslovenske popularne kulture šezdesetih godina XX veka*, Službeni glasnik, Beograd, 2012.
- Benjamin Ward, „Political Power and Economic Change in Yugoslavia“, *The American Economic Review*, Vol. 58, No. 2, pp. 568-579.
- Robert E. Wood, *From Marshall Plan to Debt Crisis: Foreign Aid and Development Choices in the World Economy*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1986.
- Susan Woodward, *Socialist Unemployment. The Political Economy of Yugoslavia 1945-1990*, Princeton University Press, Princeton, 1995.
- Francis J. Gavin, „The Gold Battles within the ColdWar: American Monetary Policy and the Defense of Europe, 1960-1963“, *Diplomatic History*, Vol. 26, No. 1, 2002, pp. 61-94.
- Velibor Gavranov i Momir Stojković, *Međunarodni odnosi i spoljna politika Jugoslavije*, Savremena administracija, Beograd, 1972.
- John L. Gaddis, *The Long Peace: Inquiries into the History of the Cold War*, Oxford University Press, New York, 1987.
- John Lewis Gaddis, Philip Gordon, Ernest May and Jonathan Rosenberg (eds.), *Cold War Statesmen Confronting the Bomb: Nuclear Diplomacy since 1945*, Oxford University Press, New York, 1999.
- John Lewis Gaddis, *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy during the Cold War*, Oxford University Press, New York, 2005.
- John Lewis Gaddis, *The Cold War: A New History*, The Penguin Press, New York, 2005.
- John Lewis Gaddis, *George F. Kennan: An American Life*, Penguin Books, New York, 2011.
- Џон Луис Гедис, *Хладни рат. Ми данас знамо*, Клио, Београд, 2003.
- Hannes Grandits and Karin Taylor (eds.), *Yugoslavia's Sunny Side: A History of Tourism in Socialism (1950s – 1980s)*, Central European University Press, Budapest-New York, 2010.
- George M. Guess, *The Politics of United States Foreign Aid*, Routledge, London, 1987.
- Bogdan Denitch, „Notes on the Relevance of Yugoslav Self-Management“, *Politics & Society*, Vol. 3, 1973, pp. 473-489.
- Robert Divine, *Foreign Policy and U.S. Presidential Elections*, New Viewpoints, New York, 1974.
- Robert A. Divine, *Eisenhower and the Cold War*, Oxford University Press, Oxford, 1981.
- Bojan Dimitrijević, „Zapadna vojna pomoć Jugoslaviji 1951-1958“, *Istorija 20. veka*, XIV, 1/1996, str. 101-112.

- Bojan Dimitrijevic, „The mutual defense aid program in Tito's Yugoslavia, 1951–1958, and its technical impact“, *The Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 10, No. 2, 1998, pp. 19-33.
- Љубодраг Димић, *Историја српске државности III – Србија у Југославији*, Платонеум, Нови Сад, 2001.
- Ljubodrag Dimić (ur.), *Velike sile i male države u Hladnom ratu: slučaj Jugoslavije*, Katedra za istoriju Jugoslavije Filozofskog fakulteta, Beograd, 2005.
- Ljubodrag Dimić, „Historiography on the Cold War in Yugoslavia: from ideology to science“, *Cold War History*, Vol. 8, No. 2, 2008, pp. 285-297.
- Љубодраг Димић, , Дубравка Стојановић и Мирослав Јовановић, *Србија 1804 – 2004: Три виђења историчара или позив на дијалог*, Удружење за друштвену историју, Београд, 2009.
- Ljubodrag Dimić, *Jugoslavija i Hladni rat*, Arhipelag, Beograd, 2010.
- Alan P. Dobson and Steve Marsh, *US Foreign Policy since 1945*, Routledge, London 2001.
- Alan P. Dobson, *US Economic Statecraft for Survival 1933-1991. Of sanctions, embargoes and economic warfare*, Routledge, London 2002.
- James A. Dorn, “Markets, True and False: The Case of Yugoslavia”, *Journal of Libertarian Studies*, Vol. 2, No. 3, 1978, pp. 243-268.
- Veroljub Dugalić i dr., *Narodna banka 1884-2004*, Jugoslovenski pregled, Beograd, 2004.
- David A. Dyker , *Yugoslavia: Socialism, Development and Debt*, Routledge, London, 1990.
- Barry Eichengreen, *The European Economy since 1945. Coordinated capitalism and beyond*, Princeton University Press, Princeton 2007.
- Jari Eloranta and Jari Ojala (eds.), *East – West Trade and the Cold War*, Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä, 2005.
- Alena N. Eskridge-Kosmach, „Yugoslavia and US Foreign Policy in the 1960–1970s of the 20th Century“, *The Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 22, No. 3, 2010, pp. 383-418.
- Александар Животић, „Вашингтонски преговори (мај - јуни 1951) - преломна тачка југословенско-америчких односа?“, *Токови историје*, Бр. 2/2012, стр. 160-186.
- Egon Žižmond, „The Collapse of the Yugoslav Economy“, *Soviet Studies*, Vol. 44, No. 1, 1992, pp. 101-112.
- Velimir Zeković i Stojan Novaković, *Ekonomika Jugoslavije*, Rad, Beograd, 1964.
- Sharon Zukin, *Beyond Marx and Tito: Theory and Practice in Yugoslav Socialism*, Cambridge University Press, Cambridge, 1975.
- Institute of Economic Sciences, *Economic Functions of the Federation, Document No. 2*, Belgrade, 1970.
- International Labour Office, *Workers' Management in Yugoslavia*, La Tribune de Geneve, Geneva, 1962.
- Zlatko Isaković, *Odbrana Jugoslavije od posrednog nastupanja*, Naučna knjiga, Beograd, 1989.
- Tvrtko Jakovina, „Амерички комунистички saveznik? Vanjskopolitički odnosi Sjedinjenih Američkih Država i Jugoslavije (1955-1963)“, *Radovi*, Vol. 31, 1998, str. 81-108.
- Tvrtko Jakovina, *Socijalizam na američkoj pšenici*, Matica Hrvatska, Zagreb, 2002.

- Tvrtko Jakovina, *Američki komunistički saveznik: Hrvati, Titova Jugoslavija i Sjedinjene Američke Države, 1945-1955*, Profil, Zagreb, 2003.
- Tvrtko Jakovina, „Narodni kapitalizam protiv narodnih demokracija: Američki super-market na Zagrebačkom velesajmu 1957. godine“, *Zbornik Mire Kolar Dimitrijević*, Zagreb, 2003, str. 469-479.
- Ian Jackson, *The Economic Cold War: America, Britain and East-West Trade 1948-63*, Palgrave, Basingstoke, 2001.
- Robert David Johnson, *Congress and the Cold War*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.
- Akis Kalaitzidis and Gregory W. Streich, *U.S. Foreign Policy: A Documentary and Reference Guide*, Greenwood, Santa Barbara, 2011.
- Devesh Kapur, John P. Lewis and Richard Webb, *The World Bank: Its First Half Century, Vol. 1 History*, The Brookings Institution, Washington, 1997.
- Edvard Kardelj, „Yugoslav Foreign Policy - Some Topical Problems of International Relations“, *India Quarterly: A Journal of International Affairs*, Vol. 14, No. 4, 1958, pp. 337-363.
- Burton I. Kaufman, *Trade and Aid: Eisenhower's Foreign Economic Policy, 1953-1961*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1982.
- Henri Kisindžer, *Diplomatija*, Klub Plus, Beograd, 2011.

- George Klein, „Workers' self-management and the politics of ethnic nationalism in Yugoslavia“, *Nationalities Papers*, Vol.5, No. 1, 1977, pp.1-21.
- Jochen Kraske et al., *Bankers with a Mission: The Presidents of a World Bank*, Oxford University Press, Oxford, 1996.
- Paul A. Kubrick, „Politics and Foreign Policy: A Brief Look at the Kennedy Administration's Eastern European Diplomacy“, *Diplomatic History*, Vol. 11, No. 1, 1987, pp. 55-66.
- Todor Kuljić, *Tito – sociološko-istorijska studija*, Gradska narodna biblioteka „Žarko Zrenjanin“, Zrenjanin, 2004.
- Ivan Laković, *Zapadna vojna pomoć Jugoslaviji, 1951-1958*, Istorijski institut Crne Gore, Podgorica, 2006.
- Carol Lancaster, *Foreign Aid: Diplomacy, Development, Domestic Politics*, The University of Chicago Press, Chicago, 2007.
- David L. Larson, *United States Foreign Policy towards Yugoslavia 1943-1963*, University Press of America, Washington, 1979.
- Џон Лемпи, *Југославија као историја. Била двапут једна земља*, Дан Граф, Београд 2004.
- Melvyn P. Leffler and David S. Painter (eds.), *Origins of the Cold War: The International History*, Routledge, London, 2002.

- Melvyn P. Leffler and Odd Arne Westad, *The Cambridge History of the Cold War*, 1-2, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.
- Lilly, Carol S., *Power and Persuasion: Ideology and Rhetoric in Communist Yugoslavia 1944-1953*, Westview Press, Boulder, 2001.
- Лорејн М. Лис, *Одржавање Тита на површини: Сједињене Државе, Југославија и Хладни рат*, БМГ, Београд, 2003.
- Harold Lydall, *Yugoslav Socialism. Theory and Practice*, Oxford University Press, Oxford 1984.
- Stephen S. Markovich, „American Aid and Yugoslav International Policies“, *East European Quarterly*, Vol. IX, No. 2, 1975, pp. 185-193.
- Thomas A. Marschak, „Centralized Versus Decentralized Resource Allocation: The Yugoslav 'Laboratory'“, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 82, No. 4, 1968, pp. 561-587.
- Edward S. Mason and Robert E. Asher, *The World Bank since Bretton Woods*, The Brookings Institution, Washington, 1973.
- Leo Mates, *Međunarodni odnosi socijalističke Jugoslavije*, Nolit, Beograd, 1976.
- David Mayers, *George Kennan and the Dilemmas of US Foreign Policy*, Oxford University Press, New York, 1988.
- Vjekoslav Meichsner, „The Process of Liberalization of the Foreign Exchange System and the Optimum Form of Dinar Convertibility“, *Soviet & Eastern European Foreign Trade*, Vol. 5 Issue 3/4, 1969, pp. 263-285.
- Coleman Mehta, „The CIA Confronts the Tito-Stalin Split, 1948-1951“, *Journal of Cold War Studies*, Vol. 13, Issue 1, 2011, pp. 101-145.
- Boško Mijatović, „Hiperinflacija kao izvor rasta oko 1950. godine - empirijsko suprotstavljanje verbalizmu“, *Economist*, Vol. 47, Br. 3-4, 1994, str. 181-196
- William Lee Miller, *Two Americans: Truman, Eisenhower, and a Dangerous World*, Alfred A. Knopf, New York, 2012.
- Горан Милорадовић, „Тројански коњ империјализма“ прескаче „гвоздену завесу“: Југославија као тоталитарна држава и њена улога у Хладном рату“, *Токови историје*, Бр. 1/2011, стр. 91-108.
- Nemanja Milošević, „Yugoslavia, USA and NATO in the 1950s“, *Western Balkans Security Observer*, Issue 5/2007, pp. 64-80.
- Josip Močnik, *United States – Yugoslav Relations, 1961-1980: The Twilight of Tito's Era and the Role of Ambassadorial Diplomacy in the Making of America's Yugoslav Policy*, Bowling Green State University, Bowling Green, 2008. (Необјављена докторска дисертација).
- Charles P. McVicker, „Titoism“, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 317, 1958, pp. 107-114.
- Fred Warner Neal, „Yugoslav Communist Theory“, *American Slavic and East European Review*, Vol. 19, No. 1, 1960, pp. 42-62.
- Jim Newton, *Eisenhower: The White House Years*, Doubleday, New York, 2011.

- Egon Neuberger, „The Yugoslav Investment Auctions“, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 73, No. 1, 1959, pp. 88-115.
- Egon Neuberger, „Centralization vs. Decentralization: The Case of Yugoslav Banking“, *American Slavic and East European Review*, Vol. 18, No. 3, 1959, pp. 361-373.
- Robert Niebuhr, „Nonalignment as Yugoslavia's Answer to Bloc Politics“, *Journal of Cold War Studies*, Vol. 13, Issue 1, 2011, pp. 146-179.
- Часлав Оцић, *Економика регионалног развоја Југославије*, Економика, Београд, 1998.
- Момчило Павловић, „Помоћ Југославији у храни од стране западних земаља, 1950-1951“, *Историја 20. века*, Vol. 12, Бр. 2, 1994, стр. 119-138.
- David S. Painter, *The Cold War: An International History*, Routledge, London, 1999.
- Thomas G. Paterson, *Meeting the Communist Threat: Truman to Reagan*, Oxford University Press, New York, 1988.
- Thomas G. Paterson (ed.), *Kennedy's Quest for Victory: American Foreign Policy, 1961-1963*, Oxford University Press, New York, 1989.
- Svetozar Pejovic, *The Market-planned Economy of Yugoslavia*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1966.
- Svetozar Pejovich, „A Property-Rights Analysis of the Yugoslav Miracle“, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 507, Privatizing and Marketizing Socialism, 1990, pp. 123-132.
- Ranko Petković, *Nesvrstana Jugoslavija i savremeni svet: spoljna politika Jugoslavije, 1945-1985*, Školska knjiga, Zagreb, 1985.
- Ранко Петковић, *Један век односа Југославије и САД*, ВИНЦ, Београд, 1992.
- Branko Petranović, *Istorija Jugoslavije 1918-1988, III*, Nolit, Beograd, 1988.
- Louis A. Picard, Robert Groelsema and Terry F. Buss (eds.), *Foreign Aid and Foreign Policy: Lessons for the Next Half-Century*, M. E. Sharpe, New York, 2008.
- Ronald E. Powaski, *The Entangling Alliance: The United States and European Security, 1950-1993*, Greenwood Press, Westport, 1994.
- Branislav Radeljić, „Questionable Relationship: European Economic Community and Yugoslavia until 1968“, *Tokovi istorije*, Br. 2/2010, str. 112-127.
- Радован Радоњић, „Југословенска 1948. и дисолуција система реалног социјализма“, *Историја 20. века*, Vol. 16, Бр. 1, 1998, стр. 9-26.
- Velimir Rajković, „An Appraisal of the Implementation of the Economic Reform and Current Problems“, *Eastern European Economics*, Vol. 8, No. 4, 1970, pp. 307-356.
- Joop Ramondt, „Workers' Self Management and its constraints: The Yugoslav Experience“, *British Journal of Industrial Relations*, Vol. 17, Issue 1, 1979, pp. 83-94.
- Dianne E. Rennack and Susan G. Chessier, „Foreign Assistance Act of 1961: Authorizations and Corresponding Appropriations“, *CRS Report for Congress*, July 29th, 2011.
- Ivan Ribnikar, „The Yugoslav Monetary System“, *ACES Bulletin*, Vol. 23, Issue 1, 1981, pp. 67-78.
- David S. Riddell, „Social Self-Government: The Background of Theory and Practice in Yugoslav Socialism“, *The British Journal of Sociology*, Vol. 19, No. 1, 1968, pp. 47-75.

- Dennison Rusinow, *The Yugoslav Experiment, 1948-1974*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1977.
- Robert Service, *Comrades! A History of World Communism*, Harvard University Press, Cambridge, 2007.
- Jim Seroka, „The Policy-making Roles of the Yugoslav Federal Assembly: Changes, Trends and Implications“, *Political Research Quarterly*, Vol. 37, 1984, pp. 363-378.
- Предраг Симић, *Тито и НАТО: успон и пад друге Југославије*, Новости, Београд, 2008.
- György Simon Jr., *An Economic History of Socialist Yugoslavia*, Social Science Research Network eLibrary Collection, Rochester, New York
- Fred Singleton, *Short History of the Yugoslav Peoples*, Cambridge University Press, Cambridge, 1989.
- Parbudyal Singh, Timothy J. Bartkiw and Zeljan Suster, „The Yugoslav Experience with Workerc Councils“, *Labor Studies Journal*, Vol. 32, No. 3, 2007, pp. 280-297.
- Elizabeth Edwards Spalding, *The First Cold Warrior: Harry S. Truman, Containment, and the Remaking of Liberal Internationalism*, The University Press of Kentucky, Lexington, 2006.
- Frank H. Stephen, „Yugoslav self-management 1945-74“, *Industrial Relations Journal*, Vol. 7, Issue 4, 1976, pp. 56-65.
- Momir Stojković, *Spoljna politika Jugoslavije u savremenoj međunarodnoj zajednici*, RU Đuro Salaj, Beograd, 1969.
- Момир Стојковић, „Међународни пореци и Југославије 1945-1991“, *Историја 20. века*, Vol. 11, Бр. 1-2, 1993, стр. 97-112.
- Joseph M. Stokes, „The International Cooperation Administration“, *World Affairs*, Vol. 119, No. 2, 1956, pp. 35-37.
- David R. Stone, „The Balkan Pact and American Policy“, *East European Quarterly*, XXVIII, No. 3, 1994, pp. 393-405.
- Paul Shoup, „Problems of Party Reform in Yugoslavia“, *American Slavic and East European Review*, Vol. 18, No. 3, 1959, pp. 334-350.
- Robert Schulzinger, *U.S. Diplomacy since 1900*, Oxford University Press, Oxford, 2001.
- Ljubinka Trgovčević(ed.), *125 Years of Diplomatic Relations Between the USA and Serbia*, Faculty of Political Sciences, Belgrade, 2008.
- Ђоко Трипковић, „Кубанска криза и однос Југославије према њој“, *Историја 20. века*, Vol. 20, Бр.2, 2002, стр. 89-102.
- Ђоко Трипковић, „Враћање баланса у политици Југославије према суперсилама крајем 60-их година 20. века“, *Токови историје*, Бр. 2/2010, стр. 75-94.
- David Turnock, *The Economy of East Central Europe, 1815-1989: Stages of transformation in a peripheral region*, Routledge, Abingdon, 2006.
- Paul B. Thompson, *The Ethics of Aid and Trade: U.S. food policy, foreign competition, and the social contract*, Cambridge University Press, New York, 1992.
- Laura D'Andrea Tyson, „Liquidity Crises in the Yugoslav Economy: an Alternative to Bankruptcy“, *Soviet Studies*, Vol. XXIX, No. 2, 1977, pp. 284-295.

- Milica Uvalić, *Investment and Property Rights in Yugoslavia: The Long Transition to a Market Economy*, Cambridge University Press, New York, 1992.
- Miodrag Ugričić, *Novčani sistem Jugoslavije*, Zavod za izdavanje udžbenika SR Srbije, Beograd, 1967.
- L. Frei, „Yugoslavia's International Accounts“, *American Review of Soviet & Eastern European Foreign Trade*, Vol. 1 Issue 5, 1965, pp. 44-62.
- Benjamin O. Fordham, *Building the Cold War Consensus: The Political Economy of U.S. National Security Policy, 1949-51*, The University of Michigan Press, Ann Arbor, 1998.
- Robert Frazier, „Kennan, 'Universalism' and the Truman Doctrine“, *Journal of Cold War Studies*, Vol. 11, No. 2, 2009, pp. 3–34.
- Eirik G. Furubotn, and Pejovich, Svetozar, „Tax Policy and Investment Decisions of the Yugoslav Firm“, *National Tax Journal*, Vol. 23, Issue 3, 1970, pp. 335-348.
- Eirik G. Furubotn, and Pejovich, Svetozar, „Property Rights, Economic Decentralization, and the Evolution of the Yugoslav Firm, 1965-1972“, *Journal of Law and Economics*, Vol. 16, No. 2, 1973, pp. 275-302.
- Ale Hartman, „Understanding the Yugoslav 'Bust': An Austrian Analysis of Global Economic Intervention in Yugoslavia“, *Presented at Austrian Studies Student Conference*, November 5th – 6th, 2004, Grove City.
- Beatrice Heuser, *Western "Containment" Policies in the Cold War: The Yugoslav Case, 1948-1953*, Routledge, London, 1989.
- Robert Higgs, *Depression, War and Cold War: Studies in Political Economy*, Oxford University Press, New York, 2006.
- Walter L. Hixson, *George F. Kennan, Cold War Iconoclast*, Columbia University Press, New York, 1989.
- Michael J. Hogan, *A Cross of Iron: Harry S. Truman and the Origins of the National Security State, 1945-1954*, Cambridge University Press, Cambridge, 1998.
- Michael J. Hogan (ed.), *America in the World: The Historiography of American Foreign Relations since 1941*, Cambridge University Press, Cambridge, 1995.
- Michael J. Hogan and Thomas G. Paterson (eds.), *Explaining the History of American Foreign Relations*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.
- Branko Horvat, „A Restatement of a Simple Planning Model with Some Examples from Yugoslav Economy“, *The Indian Journal of Statistics*, Vol. 23, No. 1/3, 1960, pp. 29-48.
- Branko Horvat, *Ogled o jugoslavenskom društvu*, Mladost, Zagreb, 1969.
- Branko Horvat, *Privredni sistem i ekonomska politika Jugoslavije : problemi, teorije, ostvarenja, propusti*, Institut ekonomskih nauka, Beograd, 1970.
- Branko Horvat, „Yugoslav Economic Policy in the Post-War Period: Problems, Ideas, Institutional Developments“, *The American Economic Review*, Vol. 61, No. 3, Part II, 1971, pp. 71-169.
- Branko Horvat and Helen Kramer, „Monetary - Credit Factors and Prices“, *Eastern European Economics*, Vol. 9, Issue 3/4, 1971, pp. 119- 151.
- Branko Horvat, „An Institutional Model of a Self-Managed Socialist Economy“, *Eastern European Economics*, Vol. 10, Issue 4, 1972, pp. 369-392.

- Branko Horvat, „Short-Run Instability and Long-Run Trends in the Yugoslav Economy’s Development“, *Eastern European Economics*, Vol. 14, Issue 1, 1975, pp. 3-31.
- Branko Horvat, Mihailo Marković i Rudi Supek (eds.) *Self-governing Socialism*, Vol. 1-2, International Arts and Sciences Press, New York, 1975.
- Branko Horvat, *Jugoslavenska privreda 1965-1983: prognoze i kritike*, Cankarjeva založba, Ljubljana, Zagreb, 1984.
- Гордана Хофман, *Народна банка 1944 – 1991*, Уједињене нације. Београд, 2004.
- Kate Hudson, *Breaking the South Slav Dream: The Rise and Fall of Yugoslavia*, Pluto Press, London, 2003.
- Joseph A. Califano, Jr., *The Triumph and Tragedy of Lyndon Johnson: The White House Years*, Texas A&M University Press, College Station, 2000.
- John C. Campbell, *Tito’s Separate Road: America and Yugoslavia in World Politics*, Harper and Row, New York, 1967.
- Phillip A. Carber, and Gerald A. Combs, „The United States, NATO, and the Soviet Threat to Western Europe: Military Estimates and Policy Options, 1945–1963“, *Diplomatic History*, Vol. 22, No. 3, 1998, pp. 399-429.
- Thomas W. Cowger and Sherwin M. Markman (eds.), *Lyndon Johnson Remembered: An Intimate Portrait of a Presidency*, Rowman & Littlefield, Lanham, 2003.
- Campbell Craig and Fredrik Lodgevall, *America’s Cold War: The Politics of Insecurity*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, 2009.
- Richard Crockat, *The Fifty Years War: The United States and the Soviet Union in World Politics, 1941-1991*, Routledge, London, 2002.
- Charles R. Chittle, *The industrialization of Yugoslavia under the workers' self-management system: Institutional change and rapid growth*, Kiel Working Papers, No. 26, 1975.
- Мари – Жанин Чалић, *Историја Југославије у 20. веку*, Клио, Београд, 2013.
- Ante Čičin-Šain, „Problems of Dinar Convertibility“, *Soviet & Eastern European Foreign Trade*, Vol. 5, Issue 3/4, 1969, pp. 200-233.
- Nikola Čobeljić (ur.), *Jugoslovenski model socijalističke privrede (tržišnog socijalizma) - teorijska zasnovanost i mogućnost operacionalizacije*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1991.

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ**

**РЕФЕРАТ О КВАЛИФИКОВАНОСТИ КАНДИДАТА И ПОДОБНОСТИ
ПРЕДЛОЖЕНЕ ТЕМЕ ЗА ДОКТОРСКУ ДИСЕРТАЦИЈУ**

Одлуком Одељења за историју изабрани у комисију за оцену образложења предлога теме докторске дисертације *ЈУГОСЛОВЕНСКО-АМЕРИЧКИ ЕКОНОМСКИ ОДНОСИ (1954–1968)*, коју предлаже колега **Милан Игрутиновић**, слободни смо да поднесемо следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији:

Милан Игрутиновић је рођен 1981. у Шапцу, где је 2000. године завршио Гимназију. Основне студије историје завршио је 2007. на Филозофском факултету у Београду, на коме је 2009. године уписао и докторске студије. Од маја 2010. запослен је у Институту за европске студије, прво у звању истраживача-приправника а потом, од априла 2011. године, у звању истраживача-сарадника. На Институту је сарађивао на два пројекта: *Перспективе европског оквира Србије* (2010) и *Србија у процесима европских интеграција: глобални контекст, институције и идентитет* (од 2011. до данас). У оквиру свог истраживачког рада обрађује теме из историје Југославије, дипломатије, међународних односа и економске историје. Поред овога, остваривао је сарадњу са неколико научно-истраживачких и културних институција попут *Музеја историје Југославије*, *Београдске отворене школе* и *Међународног центра за студије Холокауста – Јад Вашем*.

Први истраживачки радови колеге Милана Игрутиновића тематски су доста разноврсни, мада се може уочити његово наглашено интересовање за савремену европску политику. Поред овог тематског круга, у коме доминирају прилози из савремене историје, објавио је и два рада из историје југословенске државе међуратног раздобља, као и неколико приказа. У свим његовим радовима приметно је стручно занимање за савремену теоријску литературу, актуелне проблеме стране

историографије и успешне покушаје интердисциплинарних истраживања, нарочито прожимања резултата научних дисциплина сродних историји, попут социологије и политикологије, али и економије. Осим тога, анализом ових радова може се видети стално стручно напредовање и истраживачко сазревање колеге Игрутиновића, које наговештава спремност за израду добре докторске дисертације.

Интересовање за историју југословенско-америчких односа колега Игрутиновић је испољио већ приликом израде дипломског рада *Титова посета Никсону 1971. године у светлу југословенско-америчких односа*, написаном на основу архивских извора, штампе и релевантне литературе. Упознавање са овом проблематиком упутило га је ка увиђању важности посебног проучавања економске сфере југословенско-америчких односа. Трагајући за одговорима који су се при том појавили, започео је систематско анализирање архивских фондова у којима се они могу наћи. По количини изворне грађе на првом су месту свакако фондови Архива Југославије (10 фондова), међу којима се по важности издвајају: фонд Председника Републике, Савезни секретаријат за економске односе са иностранством, Савезна привредна комора, Савезна спољнотрговинска комора, Трговинско изасланство ФНРЈ – Њујорк 1954/1968... Изузетан значај за ову тему има и грађа Дипломатског архива Министарства спољних послова, односно фондови Строго поверљива архива и Политичка архива. Поред ових архивских установа, колега је истраживао и у Војном архиву и Архиву Народне банке СФРЈ. Тренутну немогућност истраживања у архивима САД врло је успешно надоместио захваљујући америчким изворима објављеним у више томова грађе (FRUS), доступношћу многих извора на интернет сајтовима, увидом у америчку штампу и доста бројним мемоарским изворима, насталим сведочењем дипломата из посматраног периода.

Понуђена литература изузетно је богата и разноврсна, чак толико да се може рећи како је већ само њено прибирање веома важно за домаћу историјску науку. Посебно би требало нагласити велику заступљеност историографских и других радова објављених у САД и Великој Британији, који ће у овом раду често по први пут бити коришћени у српској историографији. Осим тога, у литератури коју колега Игрутиновић користи у свом истраживању бројни су радови из економске историје, чиме његово проучавање, мада пре свега историографско, добија и ову неопходну компоненту.

2. Предмет и циљ дисертације:

Као што се из самог наслова види, предмет ове докторске дисертације чине укупни економски односи између Југославије и Сједињених Америчких Држава у периоду између 1954. и 1968. године, чија анализа отвара могућност сагледавања дубље слике једног прелазног периода, како у развоју билатералних односа са САД тако и у развоју домаће привреде. Дисертација треба да истакне спој економије и политике и њихових узајамних и повратних веза у динамичном окружењу Хладног рата, те да нагласи трансформативни карактер економских односа две земље, који је утицао како на билатералне политичке односе, тако и на југословенске визије привредног развоја.

Други циљеви дисертације показују се у неколико нивоа. Најпре, нужно је нагласити разлике између комерцијалних односа и економске помоћи, будући да су постојали у посебним оквирима који су се временом мењали и повремено преклапали. Тиме би се, пак, додатно појаснили укупни односи и стекла адекватнија представа о њима. Таква поставка намеће истицање процеса преклапања поменутих оквира, попут преласка Југославије из статуса примаоца у статус купца војне опреме, те утицаја законских мера инспирисаних политичким односима на комерцијалну размену. Друго, треба приметити да се у периоду којим се дисертација бави уочава готово стални раст комерцијалне размене између две земље, како квантитативно, у билансима стања, тако и квалитативно, у проширењу асортимана роба којима се тргује и преко интензивирања контаката пословних субјеката. Овакав тренд развоја комерцијалних односа је временом постао доминантни облик економских веза; у том смислу циљ дисертације је да укаже да је такав тренд посредно олакшао прекидање америчке политике помоћи према Југославији и анулирао утицај очекиваних негативних последица по југословенску економију. Прелаз са односа усмерених на економску помоћ ка односима упућеним ка комерцијалној сарадњи омогућава приказивање две значајне промене. Прва је да је југословенски економски развој постао неоптерећен потребом за увозом хране ради исхране становништва; биолошке потребе више нису биле кључне, а платни биланс државе се могао одржавати задуживањем под комерцијалним условима. Друга је да су политичке промене у југословенском положају довеле до престанка како потребе, тако и разумне жеље САД да одлучно утичу на њену безбедносну ситуацију и показивања тежње да се Југославија прикључи Западном војном и економском блоку. Развој политике несврстаности и њена примена током 60-их уверили су САД да та опција није остварива. У комбинацији са мањом важношћу Југославије за америчке спољнополитичке интересе ова схватања су резултирала прекидом политике економске помоћи Југославији и ослонцем на уобичајену комерцијалну сарадњу.

3. Опис садржаја (структуре по поглављима) дисертације:

Према досадашњим стеченим сазнањима, колега Милан Игрутиновић се у структури дисертације определио за неколико целина. Поред *Предговора* и *Увода*, дисертацију би чинило још шест хронолошко-тематских поглавља, *Закључак*, *Резиме* и списак коришћених извора и литературе

У *Предговору* би биле образложене основне карактеристике теме, разлози за њено изучавање, основни теоријски постулати рада, критички осврт на коришћену архивску грађу и литературу, уз кратко образлагање методологије истраживања и структуре дисертације.

У *Уводу* би био дат кратак преглед односа Југославије и САД почев од краја Другог светског рата и њиховог заоштравања због идеолошких разлика. Укратко би био изнет преглед промена које је у билатералним односима донео сукоб Југославије са СССР-ом од 1948. године и последично америчко схватање о Југославији као „клин“ у комунистичком поретку. Поред тога, биле би појашњене поставке на којима је почивао југословенски економски систем у наведеном периоду и приказани институционални оквири у којима је деловала америчка спољна економска политика.

У првом поглављу, *Од војне ка економској помоћи (1954–1957)* било би обрађено преплитање америчких безбедносних интереса и развојних потреба. Као кровни програм америчке економске помоћи и размене уопште детаљно би био обрађен програм „Храна за мир“ из Закона о пољопривредној помоћи и развоју трговине који је био квантитативно највећи носилац свеукупне привредне активности између две земље. Посебан осврт био би дат на завршетак програма војне помоћи и судбину неколико војно-економских пројеката од којих је најважнији био Јадрански пут. На крају поглавља био би изнет ефекат америчког Закона о контроли помоћи за заједничку одбрану, који је изазивао хроничне проблеме у функционисању програма и утицао на југословенске тежње ка преласку на фазу комерцијализације односа и кредитних аранжмана.

Друго поглавље, *Развој југословенске индустрије и нови облици сарадње (1957–1961)*, обрадило би период обележен динамичнијим развојем индустрије коришћењем кредита из нових извора омогућених формирањем америчког Фонда за економски развој 1957. у склопу ревизије Закона о заједничкој безбедности из 1951. У поглављу би био изнет детаљни преглед пројеката који су реализовани преко ових институција и њихов шири утицај на развој југословенске привреде.

У трећем поглављу, *Проблем статуса најповлашћеније нације (1961–1963)*, био би размотрен проблем у односима настао услед укидања статуса најповлашћеније нације који је Југославија баштинила из српско-америчке Трговачке конвенције из 1881. године. Позадина овог процеса је утицај Конференције несврстаних у Београду септембра 1961. као јаснија манифестација југословенске тежње да побољша односе са СССР-ом и нагласи свој положај међу несврстанима као основу своје спољне политике. Такав курс је наишао на неразумевање Вашингтона па и резигнацију у политичким круговима. Практично решавање овог проблема је уследило након вишемесечних преговора обележених сумњама и неповерењем те потребом да се односи разјасне на највишем државном нивоу.

У четвртном поглављу, *Реформе привредног система у контексту политичких односа са САД (1961–1965)*, биле би приказане три специфичне теме настале у пресеку југословенских економских потреба и политичког односа са САД: 1) девизни курс динара према долару, 2) кредитна политика две владе у вези са реформом целокупног девизног система Југославије из 1961. године и петогодишњим планом насталим на таласу те реформе, 3) најважнија економска реформа коју је социјалистичка Југославија извршила за свога постојања, 1965. године, те питање подршке САД у склопу њене реализације.

Пето поглавље, *Политика несврстаности и Вијетнамски рат: утицаји на економску сарадњу (1965–1968)*, обухватило би у хронолошком смислу завршни период. У оквиру поглавља би било обрађено неколико догађаја и процеса који су затворили епоху примања помоћи као носећег вида сарадње две земље: измене у оквиру Закона о пољопривредној трговини и помоћи (ПЛ480) којим је онемогућено набављање пољопривредних вишкова по дотадашњим условима, као и општа политичка питања, пре свих Вијетнамски рат, посета конгресне делегације Југославији 1966, затим Шестодневни рат 1967, те совјетска интервенција у Чехословачкој 1968. године. Поред завршетка директне помоћи, економски односи су били оптерећени питањем југословенског кредитног задужења и питањем статуса динарских средстава у власништву САД, акумулираних по основама примљене економске помоћи.

Шесто поглавље, *Комерцијални односи, иницијатива привреде и искорак на америчко тржиште*, било би тематског типа. У њему би био покривен комерцијални аспект економске сарадње у периоду који обухвата дисертација. Уз осврт на питање заступања југословенских предузећа на америчком тржишту били би истакнути начини адаптације две различите економије на „правила игре“ другачија од оних на домаћем

тржишту. У посебном делу била би обрађена војно-економска сарадња током које је Југославија куповала америчко оружје и опрему као суплемент опреми примљеној у годинама директне војне помоћи и успевала да за потребе америчке војске извезе своје производе. Такође, био би изнет проблем транспорта роба између две земље. Излагање о комерцијалним односима би било заокружено представљањем сусрета новопостављеног амбасадора Југославије у САД Богдана Црнобрње са директорима највећих извозних предузећа, као весника измењене природе економских односа која је стајала пред две земље.

На крају, *Закључак* би у сажетој форми потврдио хипотезе преко синтетичког наглашавања улоге економске помоћи и комерцијалне размене у развоју југословенске привреде. Дисертација би била заокружена *Резимеом* на енглеском језику и *Библиографијом* са списком извора и литературе коришћених у раду.

4. Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживању:

Обавивши већи део архивског и другог истраживања, као и анализу постојеће литературе, колега Милан Игрутиновић је поставио више хипотеза. Детаљнија анализа извора показује њихову одрживост, односно оправданост, због чега поједине могу бити потврђене, а друге одбачене.

- Облици економске помоћи коју је Југославија примала од САД развијали су се у оквиру који је наметала америчка велика стратегија Хладног рата.

- Динамика испоруке економске помоћи била је условљена пре свега политичким односима две земље.

- Када је било опортуно, САД су покушавале да економску помоћ искористе као средство притиска у циљу везивања Југославије за капиталистички свет, али и као пример који треба следити, уперен ка државама Варшавског пакта.

- Југославија је од средине 1950-их показивала сталну тежњу ка промени облика сарадње: од једногодишњих програма помоћи ка вишегодишњим програмима подршке развоју њене економије.

- Политички односи су одредили став САД према двома привредним реформама које је Југославија спровела у периоду 1961–1965.

- Политика несврстаности је одлучујуће утицала на окончање учешћа Југославије у програму „Храна за мир“ у другој половини 1960-их година.

- Економска помоћ је имала значајан утицај на еволутивне токове југословенске привреде, нарочито у два смера: у развоју индустријских капацитета и напорима за регулисање платног биланса земље.

- Развој комерцијалних односа је значајно утицао на излазак југословенске привреде на светско тржиште и релативно смањење аутархичних погледа државног врха на економски развој и потребе земље.

5. Методе које ће се у истраживању применити:

Попут других докторских дисертација из историјске науке, и ова ће највећим делом бити грађена уобичајеним историографским методолошким поступком, заснованим на прикупљању и пажљивој анализи што разноврснијих, богатијих и бројнијих извора различитог порекла, као и постојеће релевантне литературе. Једна од главних карактеристика оваквог методолошког приступа је и настојање да се изврши критички преглед све доступне грађе, који омогућава поузданију анализу, богатство садржаја, уочавање свих његових сегмената, могућност доношења квалитетнијих тумачења и проверљивост целокупног текста докторске дисертације. С друге стране, нужне економске анализе биће коришћене само посредно, преко доступне литературе и изворне грађе у којој су садржани аналитички резултати економски односа између две земље. И у овом случају, будући да је то један од императива савремене историографије, учиниће се покушај, да историографска литература буде обogaћена теоријско-методолошким радовима, што би дисертацији дало додатни квалитет.

6. Очекивани резултати и научни допринос:

Завршни резултат рада на докторској дисертацији требало би да пружи сазнања о једној мало истраживаној теми. Јер, колико год се домаћа историографија последњих година бавила питањима спољне политике југословенске државе, економски сегменти ове проблематике остале су добрим делом непознаница. Иако оскудна, постојећа истраживања, међутим, указују на велику важност проучавања економских односа, односно тесно преплитање привредних и политичких садржаја. Самим тим, овом ће се дисертацијом много више знати и о укупним југословенско-америчким односима, са претежним акцентом на улози економије у њиховом креирању и развоју. Истовремено, ово би истраживање требало да подстакне слична проучавања, било да је реч о билатералним односима које је градила југословенска држава, било да се ради о њеној спољној политици уопште.

7. Закључак:

Анализирајући поднети предлог образложења теме докторске дисертације, изабрана Комисија закључује да је колега Милан Игрутиновић квалификован кандидат, који као истраживач има потребну зрелост да у потпуности реализује предложену тему, нову у досадашњој историјској науци, а потребну ради проширивања њених сазнања. Комисија такође закључује да детаљна структура рада показује како ће ово истраживање, уобличено у докторској дисертацији, бити од великих сазнајних и подстицајних добити за историјску науку и њена савремена интересовања и потребе.

Имајући све наведено у виду, слободни смо да Наставно-научном већу Филозофског факултета у Београду саопштимо да је колега **Милан Игрутиновић** успешно одбранио предлог теме докторске дисертације *ЈУГОСЛОВЕНСКО-АМЕРИЧКИ ЕКОНОМСКИ ОДНОСИ (1954–1968)* и предложимо да му рад на њој буде одобрен.

Београд, 18. март 2013.

Комисија:

Др Драган Богетић, научни саветник,
Институт за савремену историју, Београд

Др Мира Радојевић, доцент
Филозофски факултет, Београд

Др Александар Животић, доцент
Филозофски факултет, Београд

Др Љубодраг Димић, редовни професор
Филозофски факултет, Београд
(ментор)

